

PIRLS - MATNNI O'QISH VA TUSHUNISH DARAJASINI BAHOLASH

Mamayoqubova Shahlo Obloqulovna

Samarqand davlat chet tillar instituti. Xorijiy til va adabiyoti:

ingliz tili II fakulteti o'qituvchisi

Cho'tboyeva Muslima

Samarqand davlat chet tillar instituti. Xorijiy til va adabiyoti:

ingliz tili II fakulteti ikkinchi bosqich talabasi

Mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini mutlaqo yangi bosqichga ko'tarish, pedagogik kadrlar tayyorlash jarayonlari sifat darajasini umume'tirof qilingan xalqaro talablar va standartlarga muvofiq tubdan yaxshilash bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmogda. Respublika xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish, xalqaro aloqalarni o'rnatish, o'quvchi-yoshlarning ilmiytadqiqot va innovaciya faoliyatini, eng avvalo, yosh avlodning ijodiy g'oyalari va ijodkorligini har tomonlama qo'llab-quvvatlash hamda rag'batlantirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 12 dekabrda —Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risidagi 997-son qarori qabul qilindi hamda PIRLS, TIMSS, PISA, TALIS xalqaro baholash dasturlari mazmun va mohiyati, Xalqaro baholash dasturlarining standartlarida (FrameWork) qayd etilgan kompetenciyalar, o'tgan yillarda o'tkazilgan xalqaro baholash dasturlarida taqdim etilgan topshiriqlar tahlili, xalqaro baholash dasturlarini o'zida mujassamlashtirgan innovacion metodlari asosida dars ishlanmalarini ishlab chiqish qo'nimalarini shakllantirish (matematika o'qitish metodikasi yo'nalishi uchun) kabi masalalar bilan tanishtirishdan iborat. Progress in International Reading and Literacy Study (PIRLS) — boshlang'ich 4-sinf o'quvchilarining matnni o'qish va tushunish darajasini baholash uchun. PIRLS – bu turli ta'lim tizimiga ega bo'lgan davlatlarda kitobxonlik sifati monitoringini tadqiq qilishdir. Turli davlatlardagi boshlang'ich

sinf o'quvchilarining o'qish sifati va matinni tushinish darajasini, shuningdek, har xil davlatlar ta'lim tizimidagi o'zgarishlarni taqqoslash va namoyon qilish imkonini beruvchi tadqiqot metodlari bulib hisoblanadi. PIRLS tadqiqotida 50 dan ortiq davlatlar ishtirok etib kelmoqda. Mazkur xalqaro tadqiqotning maqsadi turli xil ta'lim tizimidan iborat bo'lgan davlatlardagi boshlang'ich maktab o'quvchilarining matni o'qish va qabul qilish bo'yicha tayyorgarligi hamda o'quvchilarning har xil yutuqlarga erishishga sabab bo'luvchi ta'lim tizimidagi o'ziga xos xususiyatlarni aniqlash va baholashdan iborat. Albatta bunday tadqiqot xalq ta'limi sohasidagi ishchilar, olimlar, metodistlar, o'qituvchilar, ota-onalar va jamoat vakillari uchun katta ahamiyatga egadir. Savodxonlik so'zi o'quvchilarning kelajakda o'z rejalarini amalga oshirishda, ya'ni bilim olishni davom ettirish, mehnat faoliyatiga tayyorgarlik ko'rish, ijtimoiy hayot va mehnatda ishtirok etishda asosiy vositasi sifatida savodxonlarcha o'qish ko'nikmasini egallashdagi muvaffaqiyatini anglatadi. Tushunchaning mohiyatini anglatuvchi belgilari anglash, tahlil qilish, fikrlash, mushohada yuritish, hayotga tatbiq etishdan iborat. Yozma matn deganda bosma, qo'lda yozilgan, displeyda tasvirlangan, tabiiy til ishlatilgan matnlar nazarda tutiladi. Bunday matnlar diagramma, rasmlar, karta, jadvallar, grafika ko'rinishidagi vizual tasvirlardan iborat bo'lishi mumkin. Filmlar, teletasvirlar, multiplikაციyalar, so'zsiz rasmlarni kiritish bundan mustasno, chunki ular idrok etishning boshqacha yo'lini talab qiladi. Vizual tasvirlar kiritilganda matnlarni yaxlit (bunday tasvirlarsiz) va yaxlit bo'lmagan (tasvirlar bilan) matnlarga bo'lish mumkin. Matnlarni mukammal darajada toifalarga ajratib bo'lmaydi. Tadqiqot maqsadlari uchun matnlarning quyidagi umumiy xususiyatlari juda muhim deb topilgan: bayonning ravonligi va izchilligi, ularning realligi, faktlarni tahlil qilmay tavsiflanishi va to'qimaligi, badiiyligi (badiiy publicistik va boshqa matnlar) ularning yaxlit va noyaxlit xususiyati. Bunda matnlarning barcha turlaridan jumladan, hech bir kategoriyaga mos kelmaydigan matnlardan foydalaniladi. O'quvchilarning har xil turdagi matnlarni o'qish qobiliyatidagi farqlarni aniqlash tadqiqotning maqsad vazifasiga kirmaydi. Tadqiqotdan maqsad o'quvchilarga o'qib

tushunishi uchun hayotda ko‘proq ishlatiladigan matnlarni taklif qilish bilan ular uchun umumiy va ahamiyatli bo‘lgan natijalarni aniqlashdir. O‘qish savodxonligining barcha jihatlari bir-biri bilan o‘zaro bog‘liq. Ikkinchi jihatining muvaffaqiyatli ado etilishi birinchisining to‘g‘ri bajarilishiga bog‘liq. Matnni to‘liq tushunish o‘quvchilarni har bir jihat bo‘yicha chuqur bilimga egalik darajasini ko‘zda tutadi. Matn mazmunini nimaga qaratilganligini aniqlash va uning ma‘no butunligini tushunish uchun bosh mavzuni umumiy maqsadini yoki matndan ko‘zlangan maqsad nimaligini aniqlash lozim. Matnning mazmuni 9-10 yoshdagi o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos kelishi kerak. Ayrim madaniyatlarga juda xos bo‘lgan mavzulardan chetlanmoq kerak. Matn shu yoshdagi maktab o‘quvchilari uchun qiziqarli va zavqli bo‘lishi kerak. Yaxshi yozilgan va unchalik tanish bo‘lmagan bo‘lishi lozim. Buning uchun o‘quvchining o‘ziga matnga sarlavha o‘ylab topish, matnning umumiy ma‘nosini anglatuvchi tezis tuzish, matnda ko‘rsatilgan yo‘l-yo‘riqlar tartibini tushuntirish, grafik yoki jadvallarning asosiy tarkibiy qismlari nimalardan iboratligini aniqlash, karta yoki rasmning maqsadini aniqlash kabi vazifalar beriladi. Umuman matnni tushungan-tushunmaganini aniqlashga qaratilgan topshiriqlar o‘quvchilarga matnning bir qismi va savol ko‘rinishidagi umumiy g‘oyasi o‘rtasidagi moslikni, matn qismi va muallif tomonidan berilgan o‘ziga xos izoh o‘rtasidagi moslikni aniqlash uchun berilishi mumkin. Matn g‘oyasining berilgan ta‘riflar orasidan umumiyrog‘i, asosiyrog‘ini tanlashni taklif qilish o‘quvchining asosiy g‘oyani ikkinchi darajasidan ajrata olish mahoratini ko‘rsatadi. Topshiriqlarni bajarish uchun o‘quvchi matnning tuzilishi, janr xususiyatlari haqidagi bilimga, matndagi istehzo, yumor so‘z ifodalangan ma‘no nozikliklarini payqashi, muallif fikrini anglashi va tasvirlangan voqea hodisaga muallif bergan bahoni farqlay olish qobiliyatiga ega bo‘lishi kerak. Matn uslubini anglashni ko‘rsatadigan topshiriqlar ish faoliyatining aynan tanqidiy tahlil, tasvirning muallif o‘ylagan g‘oyaga mosligi yoki matnning uslubiy sharh sifatida o‘z maqsadiga mosligini baholash va boshqa usullarini kuchaytiradi. Savodxonlik atamasi aynan o‘quvchilarning olgan bilimlarini kundalik hayotga tadbiiq eta olish

mahoratini ta'kidlash uchun qo'llaniladi. Xulosa qilib aytganda bu tadqiqot asosan o'quvchilarning dars vaqtidagi va maktabdan tashqari vaqtdagi ikki turdagi o'qish savodxonligini baholash va Mamlakatimiz boshlang'ich sinf o'quvchilarining (4-sinf) boshqa mamlakatlardagi tengdoshlariga nisbatan matnni o'qish va tushunish darajalarini solishtirish hisoblanadi.

Adabiyotlar:

1. SH.M. Mirziyoyov. Erkin va Faravon. Demokratik Uzbekiston Davlatini Birgalikda Barpo Etamiz.
2. O'quvchilarning savodxonligini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqot dasturi haqida Qo'llanma.
3. t.me/milliymarkaz